

JUHÁSZ ZSUZSANNA

A fiatalkorúak előzetes letartóztatásának egy- egy végrehajtási kérdései

A jubiláns előtt tisztelgő rövid tanulmány az előzetes letartóztatás eljárási kényszerintézkedésünk néhány kérdéskörét tárgyalja a fiatalkorú elkövetők vonatkozásában, egy európai kitekintés keretében.

A személyi szabadság tisztelete, az emberi jogok maradéktalan érvényesülésének kívánalma szükségszerűen megköveteli, hogy különös gondossággal, körültekintéssel járjunk el a személyi szabadság elvonását célzó jogintézmények tekintetében. Különösen így van ez az előzetes letartóztatás esetén, hiszen a terhelt bűnössége jogerős ítélettel még nem nyert megállapítást, ugyanakkor a büntető eljárás eredményes lefolytatása a bűncselekmény elkövetésével alaposan gyanúsítható személy előzetes letartóztatását kívánja meg. Hangsúlyosan igaz ez a fiatalkorúak előzetes letartóztatása esetén, hiszen életkorukból adódóan speciális gondoskodásra, bánásmódra és védelemre van szükségük, ami nem minden esetben egyeztethető össze a személyi szabadság elvonásával.¹ Fogva tartásuknak többek között lehetnek fizikális/pszichés következményei (betegségek), szociális kihatásai (pl. tanulásból kiesés), amelyek sok esetben a szabadságelvonással nem járó alternatívák alkalmazását, illetőleg a kényszerintézkedés minimális tartamra szorítását indokolnák.

Az előzetes letartóztatás tartamáról

Napjainkra a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatására vonatkozó nemzetközi dokumentumok igen gazdag tárháza bontakozott ki. A széles körben ismert Pekingi Szabályok,² a Rijadi Irányelvek,³ a Havannai Szabályok,⁴ az ENSZ Gyermek jogairól szóló

---

¹ Ezzel összefüggésben a független szakértőkből álló, genfi székhelyű ENSZ Gyermekjogi Bizottság (Committee on the Rights of the Child) 10. sz. átfogó kommentárjában hangsúlyozta, hogy fiatalkorúak esetén a represszív, illetve retributív megközelítés helyett a rehabilitációt és a resztoratív megközelítést kell alkalmazni. General Comment no. 10 (2007) on Children's rights in juvenile justice, CRC/C/GC/10/25 April 2007. (10. bekezdés)

² 1985. november 29-én kelt 40/33. számú ENSZ közgyűlési határozat a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről

³ 1990. december 14-én elfogadott 45/112. számú ENSZ közgyűlési határozat a fiatalkori bűnözés megelőzéséről

1989. évi egyezménye mellett többek között fontos megemlíteni az ezen egyezmény végrehajtásának felügyeletére életre hívott ENSZ Gyermekjogi Bizottságának fiatalok-
 rúak igazságszolgáltatásával foglalkozó 10. sz. átfogó kommentárját,⁵ valamint az Európa Tanács R (2008) 11. számú ajánlását a fiatalok-
 rúak esetében alkalmazható büntetések és intézkedések európai szabályairól.

A fiatalok-
 rúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló ún. „Pekingi Szabályok” kimondja, hogy a fiatalok-
 rú személyes szabadságának korlátozására csak gondos mérlegelés után van lehetőség, és időtartamának a lehetséges minimumra kell szorítkoznia (17.1. cikk (b) pont).

A személyi szabadság elvonásának ultima ratio jellegét hangsúlyozza a hazánk által az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett Gyermekjogi Egyezmény is. A 37. cikk b) pontja értelmében a gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, illetve vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása csak végső eszközként alkalmazható, mégpedig a lehető legrövidebb időtartamban.

A genfi székhelyű DCI (Nemzetközi Gyermekvédelmi Szervezet – Defence for Children International) a fiatalok-
 rúak igazságszolgáltatásában talpkőnek tekinti e két egymásba fonódó alapelvet, azaz az ultima ratio elv érvényesítését és a fogva tartás szükséges legrövidebb időre való korlátozását. Ezen nem kormányzati szerv számos dokumentumában hívta fel a figyelmet arra, hogy a törvénnyel összeütközésbe kerülő fiatalokkal való bánásmód, állami fellépés egyértelműen tetten érhető a fogva tartás szabályában, alkalmazási gyakoriságában és magában a fogva tartás formájában. Az előzetes letartóztatás elhúzódása, nem végső eszközként való alkalmazása pedig aláássa a Gyermekjogi Egyezmény egyik általános alapelvét, a gyermek „mindenek felett álló érdekét”.⁶

E nemzetközi dokumentumokban lefektetett kívánalmak ellenére a gyakorlatban számtalan esetben tapasztalható az eljáró hatóságok részéről az *előzetes letartóztatás indokolatlan*, sok esetben *rutinszerű alkalmazása*. Ennek az aggodalmának adott hangot a Gyermekjogi Bizottság is a Gyermeki jogok a fiatalok-
 rúak igazságszolgáltatásában címet viselő 10. Általános Kommentárjában. Kifejti, hogy számos részes államban a gyermekek hónapokat, éveket töltenek el őrizetben vagy előzetes letartóztatásban, emellett megfigyelhető, hogy a hatóságok e két személyi szabadságot elvonó intézkedést tulajdonképpen előrehozott büntetésként használják a fiatalok-
 rúakkal szemben (80.). A Bizottság 2005-ben például Albánia és Franciaország vonatkozásában fogalmazta meg kívánalomként az előzetes letartóztatások alkalmazásának visszaszorítását és tartamának redukálását.⁷

A *személyi szabadság elvonása ultima ratio jelleggel* való alkalmazásának követelményét fekteti le továbbá az Európa Tanács R (2008) 11. számú ajánlása is a fiatalok-
 rúak esetében alkalmazható büntetések és intézkedések európai szabályairól. A dokumentum ugyancsak leszögezi, hogy a személyi szabadság elvonásának mind a kiszabást, mind pedig a végrehajtást tekintve a lehető legrövidebb időre kell szorítkoznia. A fiatal-

⁴ 1990. december 14-én elfogadott 45/113. számú ENSZ közgyűlési határozat a szabadságuktól megfosztott fiatalok-
 rúak védelmének szabályairól

⁵ A Bizottság a Gyermekjogi Egyezmény mind szélesebb körben történő alkalmazása, végrehajtása érdekében teszi közzé az átfogó kommentárokat, melyek a Bizottság állásfoglalását tartalmazzák az adott kérdésben.

⁶ DCI: „From legislation to action? Trends in juvenile justice systems across 15 countries”. Geneve, 2007. 37. p.

⁷ DCI 2007, 36. p.

korúak büntető igazságszolgáltatására vonatkozó nemzetközi dokumentumok tehát a *legrövidebb időtartamra* korlátozzák az előzetes letartóztatás alkalmazását is, anélkül azonban, hogy e kényszerintézkedés maximális tartama rögzítésre kerülne. Ilyenformán a *nemzeti szabályozásokra vár a feladat, hogy megjelöljék az előzetes letartóztatás tartamának felső határát.*

E maximális tartamot tekintve az európai országok szabályozása igen változatos képet mutat. Amíg például Belgiumban⁸ és Svájcban az előzetes letartóztatás alkalmazása fiatalokú elkövetők esetén 2 hónapig terjedhet, addig Szlovákiában kitolódik 4 évig. Ausztriában a kényszerintézkedés hossza elsődlegesen 3 hónap, ez a tartam azonban a törvény által rögzített esetekben 6 hónapig, illetve kivételes esetben 1 évig meghosszabbítható. Elviekben maximálisan 6 hónapig alkalmazható Észtországban, Lettországban, Németországban, Skóciában és Spanyolországban is, de hasonlóan az osztrák szabályozáshoz, megfelelő jogszabályi feltételek fennállása esetén a fiatalokú előzetes letartóztatásának tartama kiterjeszthető.

Görögországban mind az Alkotmány, mind pedig a Büntető eljárási törvény egyaránt tartalmaz felső határra vonatkozó rendelkezést. Ezek értelmében büntettek esetén a kényszerintézkedés 1 évig, vétségek esetében pedig 6 hónapig tartható fenn, illetve tartamuk további 6, illetve 3 hónappal hosszabbítható meg.

Amíg Görögországban az elkövetett cselekmény függvénye az előzetes letartóztatás tartama, addig Franciaországban döntő szempont a bűnelkövető fiatal életkora és a várható ítélet hossza. A francia szabályozás alapján a 13 és 16 év közötti fiatalokúak maximálisan 1 évig lehetnek előzetesben, míg a 16. életév betöltése után az abszolút tartam 2 év.⁹ Egyébiránt a 13-15 éves korosztály vonatkozásában 6 hónap az előzetes letartóztatás tartama, ami további hat hónappal hosszabbítható meg, azaz így lehet a maximális tartam 1 év, míg 16 és 17 év között 1 év, ami 2 alkalommal 6 hónappal növelhető.¹⁰

Az előzetes letartóztatás kiszabásának életkori korlátai

Az előzetes letartóztatás további fontos kérdése az *alkalmazhatósági életkor* vizsgálata. Ennek kapcsán általánosságban leszögezhető, hogy e kényszerintézkedés kiszabása az életkort tekintve megegyezik a büntetőjogi felelősségre vonásnál irányadó életkorokkal. A Pekíngi Szabályok 4. cikke alapján az alsó korhatárt *nem szabad alacsony életkorban meghatározni*. Az Európa Tanács R (2008) 11. számú ajánlása ugyancsak fontos alapelvként rögzíti, hogy büntetőjogi jogkövetkezmény, vagy intézkedés alkalmazása megköveteli a bűncselekmény elkövetésével vádolt fiatalok minimális életkorának jogszabály általi meghatározását, ami ráadásul nem lehet túl alacsony (4.). A Gyermek Jogai-

⁸ Belgium kapcsán megjegyezhető, hogy a 2006. évi Fiatalokúak védelméről szóló törvény még nem fektetett le időbeli korlátot az előzetes letartóztatás tartamára nézve. A fiatalokúakat 3 hónapig lehetett fogva tartási központban elhelyezni, de e tartam további 3 hónappal meghosszabbítható volt, illetve szükségesség esetén havonta lehetett kitolni a kényszerintézkedés alkalmazását. DCI 2007, 36. p.

⁹ DÜNKEL, FRIEDER – DORENBURG, BASTIAN – GRZYWA, JOANNA: *Juvenile offenders in preliminary or pre-trial detention*. In: DÜNKEL, FRIEDER et al. (Eds.): *Juvenile Justice Systems in Europe. Current situation and reform developments*, Mönchengladbach, 2010. 1741–1742. p.

¹⁰ DCI: *Violence against children in conflict with the law. A study on indicators and data collection in Belgium, England and Wales, France and the Netherlands*. Amsterdam, 2008. 51. p.

ról szóló ENSZ-egyezmény 40. cikkének (3) bekezdése értelmében pedig a tagállamoknak kell gondoskodniuk arról, hogy olyan legalacsonyabb életkor kerüljön rögzítésre, amely alatt a bűncselekmény elkövetésének vételeme kizárt.

A konkrét életkori minimum nemzetközi dokumentumokban való meghatározásának hiányában Európa-szerte igen változatos szabályozásokkal találkozhatunk, bár *a legtöbb ország a felelősségre vonás alsó korhatárát a gyermek 14., illetve 15. életévében adja meg.*¹¹ Ez a helyzet többek között például hazánkon kívül Ausztriában, Németországban, Spanyolországban, Szlovéniában, Olaszországban, Szerbiában, Romániában, illetve Finnországban, Norvégiában, Svédországban. Svájcban a felelősségre vonhatóság az igen alacsony 10. életévhez kapcsolódik, ugyanakkor 15 év alattival szemben szabadságvesztés nem alkalmazható és a gyakorlat ezt követi az előzetes letartóztatásnál is. Kivételesen csak extrém esetekben van lehetőség 15 év alattival szemben a kényszerintézkedés kiszabására, de ilyenkor is a fogva tartás nyitott végrehajtási intézetekben történik. Lengyelországban a 13. életév betöltése a törvényi minimum, de büntetőjogi jogkövetkezmény és előzetes letartóztatás alkalmazására 15-16 év közötti fiatalokorúval szemben csak kifejezetten nagy tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetésével vádolás esetén kerülhet sor.¹²

Svájchoz hasonló Franciaország szabályozása is: itt a jogszabály által rögzített életkori minimum 13, ugyanakkor 16 év alatti elkövetővel szemben az előzetes letartóztatás nem alkalmazható, amennyiben vétség elkövetésével gyanúsítják.¹³ A 16-17 éves fiatalokorúak vonatkozásában az elrendelés alapja lehet egy büntetendő cselekmény elkövetésének gyanúja, illetve egy 3 évet vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése.¹⁴ Franciaországban ilyenformán a kényszerintézkedés alkalmazása függvénye egyrészt az elkövető életkorának, másrészt pedig a gyanúsítás tárgyává tett cselekmény súlyosságának.

Az előzetes letartóztatás végrehajtásának hangsúlyos pontjai

a) Az előzetes letartóztatottak elhelyezésének aspektusai

A Gyermekjogi Egyezmény 37. cikk c) pontja kimondja, hogy a szabadságától megfosztott gyermekeket el kell különíteni a felnőttektől, kivéve, ha ez a gyermek mindenkifelett álló érdekében ajánlatos.

A szabadságelvonás minden formájára érvényesen ugyancsak a felnőttektől való elkülönítés elvét hangoztatja a Gyermekjogi Bizottság 10. sz. átfogó kommentárja is. A 85. bekezdés kifejti, hogy *a szabadságától megfosztott gyermeket nem lehet a felnőttek fogva tartására szolgáló büntetés-végrehajtási intézetben, vagy más, felnőttek számára*

¹¹ E témáról bővebben: PRUIN, INEKE: *The scope of juvenile justice systems in Europe*. In: DÜNKEL, FRIEDER et al. (Eds.): *Juvenile Justice Systems in Europe. Current situation and reform developments*. Mönchengladbach, 2010. 1535–1541. p.

¹² KALMTHOUT – KNAPEN – MORGENSEN (Eds.): *Pre-trial detention in the European Union. An analysis of minimum standards in pre-trial detention and the grounds for regular review in the member states of the EU*. Netherlands, 2009. 747. p.

¹³ DÜNKEL – DORENBURG – GRZYWA 2010, 1728–1729. p.

¹⁴ DCI 2008, 51. p.

létrehozott intézetben elhelyezni. Ezzel összefüggésben leszögezi, hogy a részes államoknak külön intézeteket kell kialakítaniuk a szabadságuktól megfosztott gyermekek számára, ott a gyermek érdekét előtérbe helyező személyzetet kell alkalmazni, és egyúttal biztosítani kell a szabadságmegvonás gyermekközpontú, a gyermek speciális igényeinek megfelelő végrehajtását.

A fenti dokumentumokkal teljesen összecseng az Európai Börtön szabályok néven ismert ajánlás¹⁵ (35.4 szabály) és az Európa Tanács R (2008) 11. számú ajánlása is (59.1.), amelyek szintén csak a fiatalok érdekében fogadják el a felnőttekkel közös elhelyezést akár az előzetes letartóztatás, akár a szabadságvesztés tartama alatt.

A gyakorlatban szinte minden ország követi az elkülönült intézetben történő elhelyezés elvét, illetve a felnőttek befogadására szolgáló büntetés-végrehajtási intézetben történő elhelyezés esetén elkülönülő egységben, vagy épületszárnyban helyezik el a fiatalokat. Egyes államok (például a szomszédos Horvátország és Szerbia, Szlovénia, valamint Ukrajna) szabályozása bizonyos feltételek fennállása esetén eltérést enged a szeparációt kimondó követelmény alól, azaz a bíróság dönthet az együttes elhelyezés mellett, ha a negatív hatás kizárható, illetve a fiatalok számára a felnőttekkel közös elhelyezés pozitívumokat eredményezhet. Ukrajnában például ha az előzetes letartóztatásban lévő felnőttek kis tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják, nincs akadálya a fiatalok előzetessel közös cellában való elhelyezésnek.¹⁶ Ausztriában a 25 év alatti bűnelkövetőkkel lehetséges a közös elhelyezés, ha a fiatal felnőtt nem jelent káros befolyást a fiatalok számára.¹⁷ Az Emberi Jogok Biztosának 2007-es jelentése Észtország vonatkozásában arról számolt be, hogy a fiatalok fogva tartása során nem minden esetben tartják be a felnőttektől történő szeparációt. Az észt hatóságok magyarázatukban kitértek arra, hogy a lépésre a fiatalok közötti erőszak megfékezése érdekében van szükség.¹⁸ Franciaországban a fiatalok kis létszámára tekintettel felnőtt nőket fogva tartó börtönökben történik a fogva tartás, mert a hatóságok még inkább kockázatosnak tartják a fiatalok fiúkkal közös intézményben való elhelyezést.¹⁹

A DCI többek között Albániával kapcsolatban jelezte, hogy az országban a fogva tartási helyek túlszűfolttsága miatt nem megoldható a fiatalok felnőttektől való elkülönítése.²⁰ A szegregáció biztosítása az egyik legfőbb problémája Svájcnak is, ahol 2005-ben 33 fogva tartási központból mindösszesen 9 rendelkezett fiatalok számára elkülönült számmal.²¹

A felnőttkorúakkal azonos részlegben történő elhelyezés figyelhető meg Norvégia gyakorlatában is, ahol sok esetben csak ilyen formában biztosítható, hogy a fiatalok például olyan oktatási, képzési lehetőségben részesüljenek, ami elkülönített elhelyezés mellett nem volna számukra elérhető. Hasonló a helyzet az előzetes letartóztatásban lévők esetén is. Az elítéltektől való elkülönítés szabálya itt sem minden esetben érvényesül, de a közös elhelyezés azzal az előnnyel járhat, hogy az egyébként elítéltek számára

¹⁵ Recommendation No. R (2006)2. European Prison Rules

¹⁶ DÜNKEL – DORENBURG – GRZYWA 2010, 1734. p.

¹⁷ KALMTHOUT – KNAPEN – MORGENSTERN (Eds.) 2009, 141. p.

¹⁸ KALMTHOUT – KNAPEN – MORGENSTERN (Eds.) 2009, 320. p.

¹⁹ DCI: *Stop the violence! The overuse of pre-trial detention, or the need to reform juvenile justice* systems. Geneva, 2010. 17. p.

²⁰ DCI 2007, 42. p.

²¹ DCI 2010, 13. p.

nyitva álló oktatási programokhoz, illetve munkalehetőségekhez jutnak hozzá az előzetesek.²²

Az elhelyezés további aspektusa az *egyszemélyes elhelyezés biztosítása*, melynek jogszabályi garantálásával mindösszesen néhány országban (Ausztria, Németország és Svájc mellett 3 skandináv államban, Dániában, Finnországban és Svédországban) találkozhatunk. Jellemző ugyanakkor, hogy az éjszakai egyedüli elhelyezés megvalósulását gyakorlati okok hátráltatják: Finnország és Ausztria is arról számolt be, hogy esetenként a túlszűfoltosság, illetve az egyszemélyes zárkák hiánya az akadálya az ilyen végrehajtásnak.

Oroszországban, Lettországon és Törökországban a szabályozás a közösségi, azaz több személy befogadására szolgáló cellákban való elhelyezést rögzíti. Lettországon az előzetesben lévő fiatalokúakat például 6 személyes zárkákban helyezik el, Oroszországban 4-6 fő kerül azonos cellába, míg Törökországban maximum 3 fő. Megjegyzendő, hogy ezek a fogvatartotti számadatok valamennyi esetben kedvezőbbek, mint felnőttkorúak esetén.

A tekintetben, hogy az előzetes letartóztatás végrehajtását hol foganatosítsák irányadó lehet a lakóhelyhez közeli elhelyezés kritériuma (Ausztria, Dánia, Lettországon és Szlovákia szabályozása sorolható ide), a bíróság illetékessége (Finnország és Svédország), vagy a bűncselekmény elkövetésének helye (Oroszország).

A már fentebb hivatkozott Európa Tanácsi ajánlás a fiatalokúak esetében alkalmazható büntetések és intézkedések európai szabályairól a tagállamok kötelezettségeként fogalmazza meg az elhelyezésre, a férőhelyre vonatkozó minimum követelmények kidolgozását, nemzeti joganyagba ültetését (63.1.). E vonatkozásban sajátos helyzetben van Németország, ahol végrehajtási jogszabály nem rendelkezik a férőhely minimumáról, de az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való alapvető jog megsértésének tekinti, ha két fogvatartott számára mindösszesen 8 m² biztosított. Európában Koszovó egyáltalán nem szabályozza a minimális férőhely nagyságát, azaz gyakorlata a fenti ajánlás megsértésének tekinthető.

Amíg Észtországban és Ukrajnában fogvatartottanként minimálisan 2,5 m², Lettországon pedig 3 m² férőhely a jogszabályi előírás, addig Hollandiában és Norvégiában 10 m², Franciaországban 10,5 m², Svájcban pedig 12 m².²³

b) Tanulási, munka és szakképzési lehetőségek

Általánosságban elmondható, hogy az előzetes letartóztatásban lévők rosszabb fogvatartási körülmények között élnek, mint az elítéltek: elszűnvedik többek között a családdal való kapcsolattartás, a gyógykezelések, a tanulási, a munka és a szakképzési lehetőségek korlátozottságát.

A fiatalokúak esetén különösen hangsúlyos a *megkezdett oktatásban való részvétel folytatása*. Ezt az elvet érvényesítve számos ország biztosítja a fiatalokú előzetesek számára az iskolai oktatásban, vagy más oktatási programokban való részvétel lehetőségét. Ausztria, Belgium, Németország, Írországon, Portugália, Szlovénia, Spanyolország, Szlovákia és Svájc egyaránt azon országok közé sorolható, melyek jogszabályaikban ki-

²² Bővebben: JUHÁSZ ZSUZSANNA: *A női börtönnépességről*. Acta Juridica et Politica. Tomus LXXII., Fasciculus 10., Szeged, 2009. 271–273. p.

²³ DÜNKEL – DORENBURG – GRZYWA 2010, 1735. p.

fejezetten hangsúlyozzák az előzetes letartóztatás alatti oktatás fontosságát.²⁴ Hasonló a helyzet Hollandiában, ahol minden fiatalkorúnak lehetőséget kell kapnia a többnyire külső oktatási intézmények által szervezett oktatásban való részvételre. Olaszországban nemcsak az elítéltek, hanem az előzetesek esetén is nevelési tervet készítenek, mely kiterjed az általános és a középiskolai tanulmányokra, a szakképzési lehetőségekre, a sport, kulturális és vallási tevékenységekre.

Belgiumban a fiataloknak különféle oktatási programokat ajánlanak, részint az adott intézményen belül, részint pedig helyi iskolákkal együttműködve. A fogva tartás tartamára tekintettel (egyes intézményekben ez 2 hónap és 5 nap) sok esetben egy teljes képzés nem végezhető el, de ezt ellensúlyozandó szakköröket (például főzés, kertészkedés, szobrászat) indítanak az előzeteseknek.²⁵ Ukrajnában az oktatási lehetőségek hiányát szélesebb körű sport-tevékenységgel igyekeznek pótolni.²⁶

A fenti példákkal szemben Albániában az előzetesben lévő fiatalok számára nem biztosított az oktatás, ahogy nincs lehetőségük rekreációs tevékenységre, szórakozásra sem. Mindösszesen 1 óra tartamra hagyhatják el naponta celláikat, de a túlzásfoltásra tekintettel gyakorta ez ténylegesen csak fél óra szabadlevegőn tartózkodást jelent.²⁷

A már többször hivatkozott R (2008) 11. számú Európa Tanácsi ajánlás e kérdéskörrel összefüggésben leszögezi, hogy a *fiatalkorúakat sem munkavégzésre, sem pedig egyéb olyan tevékenységben való részvételre nem szabad kötelezni*, ami a szabad társadalomban sem kötelező. Az oktatásban való részvétel kötelező volta miatt nem kifogásolható a Cseh Köztársaság, Dánia és Oroszország gyakorlata, lévén ezen államok kötelezik a fiatalkorú előzeteseket az oktatásban vagy egyéb iskolai képzési programban való részvételre. Más a helyzet a munkavégzéssel, amire az ártatlanság vélelméből adódóan az előzetesek nem kötelezhetőek. Az előzetesek munkavégzésre kötelezésével Európán belül Olaszországban találkozunk, illetve 2010 januárjáig ilyen gyakorlatot követett Németország is.²⁸

c) A fogva tartás egyes egészségügyi kérdései

A Kínzás és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság (CPT) tevékenységéről készített 3. Általános Jelentésében²⁹ a normalizáció alapelvét tükrözve kimondja, hogy a börtön-egészségügyi szolgálatnak biztosítania kellene a fogvatartottak egészségügyi ellátását, kezelésüket, a megfelelő diétát, pszichoterápiát, rehabilitációt és minden más szükséges ellátást, melyet a betegek élveznek a kinti társadalomban. A CPT a személyi szabadságuktól megfosztott fiatalkorúakra vonatkozó 9. Általános Jelentésében³⁰ pedig – a fiatalkorúak speciális egészségügyi szükségleteinek hangsúlyozása mellett – alapvető követelményként

²⁴ DÜNKEL – DORENBURG – GRZYWA 2010, 1736. p.

²⁵ DCI 2007, 41. p.

²⁶ DÜNKEL – DORENBURG – GRZYWA 2010, 1737. p.

²⁷ DCI 2007, 41. p.

²⁸ DÜNKEL – DORENBURG – GRZYWA 2010, 1736–1737. p.

²⁹ (Council of Europe) CPT/Inf (93)12. és The CPT standards. „Substantive” sections of the CPT’s General Reports. CPT/Inf/E (2002) 1-Rev. 2006.

³⁰ CPT: 9th General Report: Juveniles deprived of their liberty., letölthető: www.cpt.coe.int/en/annual/rep-09.htm

fogalmazza meg a fentebb hivatkozott egészségügyi, illetve azzal összefüggő ellátások fiatalok esetében való alkalmazását.

Az egészségügyi kérdések közül e helyütt – a területi korlátokra is tekintettel – az előzetes letartóztatásban lévőknel gyakorta jelentkező *pszichoszomatikus megbetegedésekre*, illetve ahhoz kapcsolódóan a mentális rendellenességek közül a fiatalok körében egyre gyakoribb *szuicid cselekményekre* térnek ki.

Az előzetesen letartóztatottak kedvezőtlen(ebb) fogvatartotti helyzete nyomon követhető betegségeikben, egészségi állapotukban is. Kutatások igazolják,³¹ hogy a belgyógyászati, ideggyógyászati-pszichiátriai, nőgyógyászati és bőrgyógyászati típusú megbetegedések jóval nagyobb számban jelentkeznek az előzeteseknél, mint elítélt társaiknál.

E betegségek hátterében kiváltó okként a stressz, a szorongás és a bizonytalanság érzete húzódik meg. A pszichoszomatikus betegségeket kiváltó ún. stressz-keltő tényező lehet maga a fogva tartás, a szülőktől, az otthontól való kényszerű elválás, a megszokott komfort hiánya, a zárkatársak különbözősége, a tárgyalások, a várható ítélet neurotizáló hatása.

A személyi szabadság elvonása ilyenformán a fiatalok körében egyrészt növelheti a mentális rendellenességek előfordulását, másrészt pedig a meglévő mentális betegségekre kedvezőtlenül hat, elmélyíti azokat. A sok esetben szegényes mentál-egészségügyi háttér és a végrehajtási feltételek együttesen pedig nagyfokú depressziót és öngyilkos magatartásokat generálhatnak.³²

Az Egészségügyi Világszervezet arra hívta fel a figyelmet, hogy egyrészt a szabadságvesztés büntetésüket töltő elítéltek körében nagyobb az öngyilkosságok előfordulása, mint a szabad társadalomban, másrészt a szuicidumok rátájára az elítéltekhez viszonyítva még nagyobb az előzetesek körében.³³ Egy Amerikára kiterjedő kutatás adatai alapján például az elítéltek 3-szor gyakrabban követtek el öngyilkosságot, mint a szabad emberek, addig ugyanezen mutató az előzetesek esetében 10-szeres volt.³⁴ Franciaországban 2007-ben 780 fiatalok fogvatartottból 72 kísérelt meg öngyilkosságot, ami a kinti társadalomban mért mutatók (0,25%) 40-szerese (10%) volt.³⁵

A megelőzés fontosságát szem előtt tartva az Európa Tanács R (2008) 11. számú ajánlása a fiatalok önkárosító cselekményei, és öngyilkosságai kapcsán egyaránt speciális politikák kifejlesztését és végrehajtását kívánja meg, különösen a fogva tartás kezdeti időszakára, a szegregáció és egyéb felismerhetően nagy kockázatot jelentő helyzetekre vonatkozóan (70.2.).

Az öngyilkosságok elkövetési ideje szempontjából az előzeteseknek az őrizetbe vételt követő néhány óra lehet egyrészt kritikus, amikor a szabadságelvonás ténye, a hirtelen izoláció, az információhiány, a bizonytalan jövő miatt gyakrabban vetnek véget életüknek. A másik kockázatos időszak számukra a bírósági tárgyalást közvetlenül megelőző ítélet, ami különösen akkor jelenthet idegi megterhelést, ha valószínűsíthető az elítélés, illetve a súlyos büntetés.³⁶

³¹ Lásd például RÓNAY GÁBOR: *Stresszhelyzet*. Börtönügyi Szemle, 1994/4.

³² HOLMÁN, BARRY – ZIEDENBERG, JASON: *The dangers of detention: the impact of youth in detention and other secure facilities*. Justice Policy Institute, 2007. 7. p.

³³ World Health Organization: *World Health Report*. Geneva, 2000.; WHO-IASP: *Preventing suicide in jails and prisons*. Geneva, 2007.

³⁴ SCHÖNTEICH, MARTIN: *The scale and consequences of pretrial detention around the world*. In: Open Society Justice Initiative, 2008. 19. p.

³⁵ DCI 2010, 24. p.

³⁶ JUHÁSZ ZSUZSANNA: *Szuicid cselekmények a fogvatartottak körében*. Acta Jur. et Pol. Tomus LXXI., Fasc. 11. Szeged, 2008. 337. p.

ZSUZSANNA JUHÁSZ

SOME EXECUTION QUESTION
OF JUVENILE'S PRE-TRIAL-DETENTION

(Summary)

International standards on juvenile justice made clear, that detention must used as a measure of last resort and for the shortest period of time. However, in almost all countries the pre-trial detention of juveniles is used routinely and not a last resort. The first and the most direct consequence of the excessive use of pre-trial detention is prison overcrowding.

This study including themes: legal regulations concerning the maximum length of detention, age limits for imposing pre-trial detention, accommodation and conditions of detention, educational measures, vocational training, work, physical and psychological consequences of detention on children.